

givende natur til sin fortsatte viderek-sistens. Teoriens barske mening må jo være, at de individer, til hvem der hverken synes at have været arbejde eller mad, svækkedes og døde i et sådant antal, at populationen svandt ind til et omfang, der havde eksistensmuligheder. Den sorte død må have ramt en svækket befolkning, der allerede var i færd med at hændes. At undersøge, på hvilken måde dette fænomen kan betragtes som et produkt af en samfundsform, en produktionsmåde, og i hvilket omfang som produkt af mere eller mindre uafvendelige naturkræfter, synes i betragtning af det 20. århundredes befolknings- og miljøkrise en i høj grad respektabel og dagsaktuel forskningsopgave.

På det rent faglige plan må man allerede nu i konsekvens af ødegårdsforskningen føle sig tvunget til et ændret syn på århundredet efter Valdemarstiden: dette har været tidsrummet for nød og elendighed for de mange i et uhyggeligt omfang, et højdepunkt af menneskelige lidelser i Danmarks og Nordens historie. Det kan i sig selv være grund nok til at vurdere ødegårdsprojektet som noget af det mest betydningsfulde, der i øjeblikket er i gang i nordisk historievidenskab.

Helge Paludan

Georg Galster: *Unionstidens udmøntninger*. (Dansk Numismatisk Forening, 1972). 119 s.

Dansk Numismatisk Forening har længe haft det ønske at supplere Holger Hedes arbejde: Danmarks og Norges mønter 1541-1814-1963 (København 1964) med en møntbeskrivelse og mønthistorie for tiden

før Hedes værk. Nærværende fornemme publikation, som dr. Georg Galster har udarbejdet i sit otium, dækker perioden 1397-1540. Det vil sige det tidsrum af dansk mønthistorie, der ligger mellem ophøret af udmøntning efter gammel nordisk møntregning og det år, fra hvilket Hedes katalog dækker.

Dr. Galster har nedlagt sin omfattende viden om Unionstidens udmøntninger i et uvurderligt hjælpemiddel for alle samlere og historikere, der måtte komme til at fordybe sig i periodens numismatik.

Hver enkelt mønt er smukt gengivet takket være en fremragende teknisk indsats af Nationalmuseets fotograf Lennart Larsen, F. Hendriksens Efterf. Reproduktionsatelier og Andelsbogtrykkeriet i Odense.

Helge Paludan

Knud Rasmussen: *Die livländische Krise 1554-61*. Københavns Universitets slaviske Institut. Studier 1. (Universitetsforlaget i København, 1973). 241 s.

Efter en længere pause har danske historikere genopdaget rigets gamle besiddelser på anden side af Østersøen. Årsagen hertil må søges i den øgede interesse for Danmarks forbindelser med Rusland, og en genstand for disse kontakter var netop de senere russiske Østersøprovinser, med den gamle fællesbetegnelse Livland. Det er det diplomatiske spil om dette område i perioden 1554-61, Knud Rasmussen har behandlet i sin disputats. Forf. opstiller en arbejdshypotese, som går ud på, at både Rusland og Polen-Litauen forsøgte at vinde indflydelse i Livland, evt. opnå en un-

derkastelse, uden at det kom til krig, men at denne politik for en stor del var bestemt af deres forhold til Krimtatarerne, som på denne måde indirekte øvede indflydelse på Danmarks og Sveriges muligheder i dette spil. Efter denne hypotese ville en krig mellem Moskva og Krim muliggøre polsk-litauisk fremstød mod Livland, mens en tilsvarende konflikt mellem Polen-Litauen og Krim ville give Moskva frie hænder til samme formål. Forf. interesserer sig først og fremmest for dette trekantsforhold, dernæst berører han også de danske og i mindre grad de svenske forsøg på at gøre sig gældende, men han har besluttet at se bort fra de indrepolitiske faktorer og fra andre magters rolle i spillet om Livland. Dette princip har dog ikke kunnet gennemføres i sin fulde konsekvens, og forf. kommer også ind på både kejserens og visse Hansestæders interesser og kan heller ikke undgå at berøre de indre vanskeligheder i selve Livland, men det bliver desværre kun ved et tilfældigt løb. Ved behandlingen af et problemkompleks som Livland kan man vanskeligt betragte de enkelte dele isoleret. På denne måde kan slutningerne blive skæve, og det er sommetider svært at skelne mellem årsag og virkning. Dette kommer tydeligst frem, når forf. selv indrømmer, at hans arbejdshypotese om trekantens gensidige påvirkning kun delvis synes at passe på de faktiske forhold. Her ville et bredere grundlag, navnlig en større hensyntagen til de indre livlandske forhold, antagelig give en bedre forståelse af de enkelte interesserede magters handlemåde, og derved ville bogens titel svare bedre til indholdet. På den anden side er det forståeligt, at Krimtatarernes hidtil ret upåagtede rolle har fanget forfatterens opmærksomhed, men des-

værre i en sådan grad, at det er gået ud over andre væsentlige sider af problemet. I sin gennemgang af det diplomatiske spil har forf. beriget forskningen med nye iagttagelser, som betyder et fremskridt fra det i forvejen ret aflåste mønster. Efter min mening tager han dog for lidt hensyn til krisens egentlige objekt. At det kom til en krise, som endte med områdets deling mellem forskellige magter, skyldes vel for en stor del den livlandske konføderations egen svaghed, dens forældede form og manglende evne til at stå sammen, også når det gjaldt om at finde forbundsfæller.

Danmark og Sverige er i bogen reduceret til nærmest statister, der mere eller mindre tilfældigt kom ind i billedet og halvvejs tvungent lod sig nøde til at tage et bid. En henholdende taktik er dog ikke altid ensbetydende med, at man ikke ønsker at intervenere. Det gælder somme-tider om at holde en nødstedt supplikant hen, indtil man selv kan diktere betingelserne. Hvad Danmark angår, afbrydes behandlingen af hertug Magnus' rolle allerede 1560. I det hele taget savnes en dybere analyse af hertugens situation og handle-måde, og på dette væsentlige punkt indeholder bogen en række løse ender, som fortjener en fortsættelse.

Livland er et besværligt område, ikke mindst på grund af stednavne, som findes i flere sæt: både ældre og nyere tyske, desuden russiske, og dertil kommer navne på landets egne sprog. I et tysksprog værk må vel de normaltyske former foretrækkes, men forf. har ofte brugt de samtidige (f. eks. Wittenstein ∴ Weissenstein, Oberpall ∴ Oberpahlen) og en enkelt gang sågar den russiske form (Torwo ∴ Tarwast). Her havde en konsekvent holdning været på sin plads, og

så kan man i øvrigt strides om, hvorvidt stednavne, i det mindste i registret, burde have fået tilføjet den nuværende form. En anden og væsentligere anke gælder selve sproget, som desværre indeholder så mange danskprægede vendinger, for ikke at tale om sætningsbygningen, at det visse steder ligefrem vanskeliggør læsningen.

Sammenfattende kan siges, at den stærke begrænsning af studieområdet synes at have påvirket resultaterne, men med sin udprægede forståelse for en systematisk behandling af stoffet har forf. udført et godt stykke arbejde, som kan danne et udmærket udgangspunkt for yderligere klarlægning af den indviklede livlandske problematik i denne periode. Forf. har selv gode forudsætninger til at gå videre, og det må yderligere anspejles, at der omtrent samtidig er udkommet en tysk undersøgelse af Norbert Angermann om zar Ivan IVs Livlandspolitik.

Vello Helk

Aage Fasmers Blomberg:
Fyns vilkår under svenskekrigene 1657-1660. (Odense University Press, 1973). 698 s.

Det foreliggende værk er både kronologisk og geografisk klart afgrænset, og dets intention er primært at give en beskrivende redegørelse for, hvad der egentlig skete på Fyn under svenskekrigene, og hvordan det var at leve på øen i den periode. Bogen henhører altså under den gren af historieskrivningen, som søger at genskabe fortiden i bestemte konkrete situationer – til forskel fra den gren, som analyserer enkeltfænomener,

trækker de lange linier osv. Den genskabende historieskrivning er da også ikke alene aldeles legitim, men efter mit skøn højst ønskværdig netop som modvægt til den analyserende gren, som nok har været dominerende i lang tid. Det er da også lykkedes forfatteren så at sige at genskabe fortiden ud fra dens egne forudsætninger, og værket bygger på et imponerende grundigt arbejde med de originale kilder. Med mindre der på helt uventede steder dukker ukendt materiale op, kan der næppe findes flere konkrete oplysninger frem; det vil i hvert fald kun være ganske ubetydelige småting, som ikke på nogen måde kan forstyrre det helhedsbillede, dette digre værk giver. Tilmed er det velgørende for en gangs skyld at læse en bog, som afholder sig fra enhver moraliserende belæring til fortidens mennesker om, hvad de burde have gjort i denne eller hin situation.

Men når hensigten er at skildre Fyns vilkår, må man også være berettiget til at vente, at det hele er med. Det vil naturligvis ikke sige, at endnu flere enkeltheder skulle medtages, men at alle aspekter skulle belyses. Der er imidlertid en vis, måske uundgåelig, skævhed i værket, fordi der står mest om de begivenheder og forhold, som var direkte foranlediget af krigen; men til et helhedsbillede må også høre andre forhold, som var en normal del af den fynske befolknings vilkår i hele det 17. årh. – og så naturligvis også en vurdering af, hvordan krigstilstanden indvirkede på disse så at sige normale aspekter.

I denne forbindelse kan man rejse det spørgsmål, i hvor høj grad Fyn under krigen var isoleret fra omverdenen, især i perioden fra august 1658 til slutningen af 1659? Svaret på det spørgsmål vil være af betydning for i hvert fald tre væsentlige